

gyalja történelmünk utolsó századát, kerekén egyharmada pedig az 1945 utáni korszakot.

A METEM és az ünnepelt tematikai nyitottságára és sokszínűségére az ünnepelő kötet dolgozatai is reflektálnak. Az egyháztörténeti tematikából elsősorban Zombori István szülővárosa és mindmáig egyetlen lakóhelye, Szeged múltjával, illetve az ünnepelt számára kiemelten fontos határon túli magyarsággal foglalkozó írások lépnek ki. A könyv egésze pontosan mutatja a METEM által tudatosan vallott ökümenikus szemléletmódot, hiszen a katolikus egyházzal szülő tanulmányok mellett szerepelnek az evangélikus, református és zsidó felekezetekkel kapcsolatos dolgozatok is. Az ünnepelt érdeklődését néhány nagyobb súllyal megjelenő témakör reprezentálja: a nagy személyiségeket (mint Prohászka Ottokárt, Glattfelder Gyulát, Mindszenty Józsefet, Márton Áront és Esterházy Jánost) és a szerzetesrendek (ciszterciek, ferencesek, domonkosok, jezsuiták) múltját bemutató írások, illetve a kommunizmus korának egyházüldözését tárgyaló és az állambiztonsági forrásokon alapuló dolgozatok viszonylag nagy száma.

A 31 esztendő METEM egy évvel idősebb, mint a magyar demokrácia, és 28 éve egyenlő Zombori Istvánnal. Hivatását nagyszerűen teljesítette, hiszen jelentős mértékben hozzájárult a negyven esztendőn át tiltott, majd túrt egyháztörténelem feltámadásához, régi és új művek megjelenéséhez és ezzel közkinccsé válásához. Egy évforduló, születésnap mindig alkalom a visszatekintésre és a számvetésre. A majd három évtized mérlege talán azzal vonható meg a leginkább, ha elismerjük: a rendszerváltás utáni három évtized magyar historiográfiáját a METEM és Zombori István nélkül nem lehet megírni. Ha valakire, hát az ünnepeltre igaz a mondás: valóban kevesebben lennének nélküle. A METEM egykori és mai munkatársai, a kötet szerzői csak remélni tudják, hogy a közös munka még hosszú időn át folytatódni fog.

Molnár Antal

A FRAKNÓI KORONÁZÁSI ZÁSzlÓK HISTÓRIÁJA

Pálffy, Géza: *Die Krönungsfahnen in der Esterházy Schatzkammer auf Burg Forchtenstein. Die Geschichte der Krönungsfahnen der Länder der Stephanskronen vom Spätmittelalter bis Anfang des 20. Jahrhunderts.* Jahrgang 2018, Esterházy Privatstiftung, Eisenstadt, 2018 /Mitteilungen aus der Sammlung Privatstiftung Esterhazy – Band 10./, 226 o.

Az Esterházy Magánalapítvány 2014-ben bocsátotta útjára az Ausztriában található és az alapítvány kezelésében álló Esterházy Gyűjtemények történelmével, kiemelkedő darabjaival foglalkozó értékes *Közlemények az Esterházy Magánalapítvány Gyűjteményéből* című kiadványsorozatát. A kötetek tematikus sorozatokban

látnak napvilágot: a gyűjtemények restaurálása, a történelem, had-, művészet-, építészet-, udvari kultúra- és zenetörténeti tárgyú munkák mellett önálló sorozatban jelennek meg az Esterházy-kincstár (*Schatzkammer*) múltjára, jelenére, tárgycsoportjaira vagy egyes darabjaira fókuszáló tanulmányok.

Pálffy Géza a fraknoi kincstárban őrzött koronázási zászlók történelmét, a politikai reprezentációban betöltött jelentőségüket és az Esterházy család tagjainak, valamint a kora újkori magyar–horvát elit tagjainak a zászlókkal kapcsolatos szerepét mutatja be e gazdagon illusztrált, izgalmas, szép kötetben. A kiadványt különlegessé teszi, hogy az összefoglalók révén hat nyelven (a német mellett angolul, magyarul, horvátul, oroszul és szlovákul) szól az olvasóhoz, így a Szent István koronájának egykori országaiban élők közül sokakhoz saját anyanyelvükön is eljuthat e különleges történelmi szerepű és szimbolikájú tárgyak tudományos igényű bemutatása. A kiadvány szerzőjének régóta tudatos törekvése az együttműködés előmozdítása a kora újkori történeti kutatások különböző közép-európai országokban élő művelői között; jelen kiadvány szép eredménye ennek, hiszen nem csupán a szöveg jelent meg különböző nyelveken, hanem a hagyományos magyar történelmi felfogástól eltérő, pl. a magyar–horvát állam kapcsolatát horvát szempontból (is) értelmező történelemszemléletet képviselő/bemutató megjegyzések is helyet kaptak benne.

A szerző koronázási zászlókra vonatkozó kutatásai szorosan kapcsolódnak a 2012 óta a „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport vezetőjeként koordinált széleskörű kutatási projekthez, amely az 1526 és 1916 közötti magyar uralkodókoronázások, a koronázási országgyűlések és a Szent Korona történetének kutatására irányul, számos társtudomány művelőinek interdiszciplináris bevonásával. A kötetben összefoglalt eredmények fontosságát és különlegességét többek között az adja, hogy az Esterházy-kincstár gazdag anyagának e 2009-ben restaurált darabjai egyszerre szimbolizálják a 17. században országos jelentőségű főrangú családdá emelkedett Esterházyak főúri reprezentációját és a Mohács után az ország határain kívülre került, a koronázások alkalmával virtuálisan életre kelt magyar uralkodói udvar politikai-hatalmi reprezentációját is. Ily módon e zászlók nem csak család(történet)i ereklyék, hanem egykori szerepüknél fogva különleges szimbólumai a magyar(–horvát) politikai elit alkotmányos, a történeti folytonosság jelképeinek használatát igénylő gondolkodásának, illetve az összetett közép-európai Habsburg Monarchiát vezető dinasztia politikai-hatalmi felfogásának. Míg az Esterházy család és a többi főrangú família fiatal tagjai számára a koronázási menetben való részvétel önmagában a királyság elitjébe való tartozást, jövődöbéli országos méltóságok várományosainak státusát jelentette, addig a dinasztikus reprezentáció szempontjából a zászlók a koronázási ceremónián a többi országzászlóval együtt nyertek értelmet. Együtt jelenítették meg ugyanis azokat a területeket, amelyek a magyar rendi és a Habsburg dinasztikus felfogás jegyében a középkori Magyar Királyság részeként (ténylegesen vagy egykor) a magyar uralkodók fennhatósága alatt álltak.

A kötet első tíz fejezete német nyelven tárgyal részletesen több, a legrégebbi, fraknói kincstárban fennmaradt koronázási zászlók mellett, illetve kapcsán körüljárt témát: a bevezető fejezet a késő középkori magyar uralkodói titulaturában megjelenő társországok, valamint igénycímeik bemutatása után a kutatás célját és jelentőségét emeli ki. A közép-európai történeti és művészettörténeti kutatás által eddig teljesen elhanyagolt tárgyak, a fraknói Esterházy-kincstár koronázási zászlóinak vizsgálata egyrészt a kincstár történetét és annak létrehozói, illetve birtokosai pályáját segítenek megismerni. Másrészt a zászlók hagyományának, jelképeinek politika-, illetve ceremóniatörténeti és heraldikai szempontú kutatása a kora újkori közép-európai reprezentációtörténeti kutatások számára is jelentős új eredményeket hoz. A koronázási zászlók 15–17. századi szerepének vizsgálata elválaszthatatlan a magyar uralkodók koronázásainak történetétől; a koronázási zászlókra vonatkozó legkorábbi adatok részben éppen azokból a forrásokból ismertek, amelyek a koronázások történetének (is) jelentős forrásai.

A 16. századi uralkodókoronázásokon felvonultatott országzászlókra vonatkozó adatok ismertetése után tér rá a kötet annak a három, 17. századi magyar uralkodókoronázásnak az ismertetésére, amelyek során az Esterházyak egy-egy tagja zászlóvivőként vett részt a ceremóniában. A kincstárban fennmaradt három koronázási zászló közül a legrégebbi, az Esterházy Miklós által II. Ferdinánd 1618. júliusi pozsonyi koronázása alkalmával vitt – a magyar címet, tehát a Magyar Királyságot szimbolizáló – zászló egyúttal a legrégebbi ilyen zászló, amely egyáltalán fennmaradt. A könyvben is részletesen bemutatott koronázási ordó alapján pontosan rekonstruálható, hogy az Esterházy által vitt zászló mellett kik vitték a többi koronázási zászlót.

IV. Ferdinánd 1647. évi koronázásakor Miklós nádor másodszületett fia, a tragikus fiatalon, a török ellen vívott vezekényi csatában (1652. augusztus 26.) három unokatestvérével együtt hősi halált halt László gróf vitte Horvátország zászlaját. E zászló egyúttal a legrégebbi fennmaradt horvát nemzeti zászló, az Esterházy-kincstárnak e darabja tehát az egyik legjelentősebb horvát nemzeti szimbólum legkorábbi ismert példája is. A kincstár harmadik koronázási zászlója a Szerbia címerét ábrázoló koronázási zászló, amelyet I. Lipót 1655. június végi koronázási ceremóniáján a későbbi nádor, Esterházy Pál vitt a menetben. A korabeli gyakorlat szerint a zászlókat a zászlóvivők megtarthatták, így kerülhettek a fraknói várba, majd maradhattak ott fenn. A kötet az írott források kimerítő bemutatása mellett a ceremóniák legszebb képi ábrázolásait is közli, az említett koronázások mellett például III. Ferdinánd 1625. évi soproni, vagy Mária Terézia 1741. évi pozsonyi koronázásáról is közöl illusztrációt. A képeknek köszönhetően az olvasó a különleges, koronázásokhoz kapcsolódó tárgyi emlékeken kívül a fraknói kincstár helyiségeibe is bepillantást nyer.

Különlegesen érdekes fejezete a könyvnek az 1916. évi, utolsó magyar királykoronázásról szóló rész, amelyben megismerhetjük, hogy IV. Károly koronázási szertartásának megtervezéséhez a ceremónia előkészítésekor elővették a kora újkori

ordókat (elsősorban az 1618. évi zászlósort) és a szertartás menetének kialakítása-kor azt figyelembe vették. A kötet bemutatja, hogy Csánki Dezső (1857–1933), az Országos Levéltár akkori vezetője, a jeles középkorász, II. Ferdinánd koronázási ordóját felhasználva javasolta a 17. századi rajzok alapján a koronázási zászlók I. világháború alatti elkészítését.

A kötet illusztrációja rendkívül gazdag, számos metszet, térképek és fotók ragadják magával az olvasót. Függelékében értékes adattár található, amely közli az 1490 és 1916 közötti magyar uralkodókoronázások zászlóvivőinek neveit, ezt követik a térképek, amelyek között szerepel a Magyar Királyság 15. századi, a Habsburg Monarchia 16. század második felében birtokolt területeit, valamint a három részre szakadt Magyarország 16–17. századi viszonyait ábrázoló térkép is. A kötetet gazdag bibliográfia zárja: a szakirodalom és a felhasznált nyomtatott forráskiadások mellett a kutatás során feltárt források őrzőhelyeinek felsorolása is itt található, 4 ország 11 levéltára, múzeuma, valamint tudományos intézménye. Összegzőképpen elmondható, hogy a hatnyelvű kötet megjelenésével – itthon is hasznosítható tudományos eredményein kívül – a nemzetközi tudományosság egy kiváló szakkönyvet nyert, amely az eddig ismeretlen koronázási zászlók bemutatásán kívül a késő középkortól a Habsburg Monarchia felbomlásáig segít megérteni a Magyar Királyság és társországai viszonyát, heraldikai jelképeit, mindezt a magyar uralkodókoronázások hatalmi-politikai reprezentációjának kontextusában.

Martí Tibor

MONUMENTÁLIS KATASZTER AZ „OSZTRÁK” TÖRTÉNELEMRŐL

Michael Hochedlinger – Martin Krenn – Simon Peter Terzer (Hg.): *Verzeichnis der Familienarchive und persönlichen Schriftennachlässe zur österreichischen Geschichte 1500–2000*. Wien – Köln – Weimar, Böhlau, 2018 /Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreich Band 116. Erscheint zugleich als Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs – Sonderband 14./, 1106 o.

Adattárat kézbe venni mindig is nagyszerű érzés: különösen akkor, ha alapos munkáról van szó. A körütekintően és megfelelően elkészített adattárakat a nagy könyvtárak és a szakkönyvtárak polcain rendszeresen forgatják a felhasználók. Pontosan azért lapozzák fel őket, hogy első kézből szerezzenek megbízható információt egy-egy kutatás megkezdése előtt, vagy a közben felmerülő kérdéseknél. Egy-egy levéltári segédlet, esetleg iratanyag-ismertető vagy éppen egy adattár nem feltétlenül rövidtávon hasznosul. Sőt, azt tapasztalhatjuk, hogy a legtöbb esetben egy jól megalkotott kötetet akár évtizedek (kis túlzással, de előfordul, hogy évszá-